

**Д. Р. Живојиновић: НЕВОЉНИ САВЕЗНИЦИ
(Русија, Француска, Велика Британија, САД 1914-1918),
Београд 2000, 319**

О Првом светском рату, Србији и Црној Гори у оквиру њега, мање-више све је познато. Међутим, појава књиге која је пред нама, омогућава нам да боље схватимо односе међу великим силама и њихове ставове, овог пута према Црној Гори. Књига се састоји од 13 поглавља (целина). Прво од њих (Савезници, Црна Гора и јулска криза 1914) говори о односу савезника према Црној Гори на почетку рата. Црна Гора је била заостала и сиромашна балканска држава на челу са краљем Николом I Петровићем (1860–1918). Владе савезничких земаља сматрале су краља Николу лукавим, суровим, сујетним и амбициозним владарем, који им је као такав реметио њихову политику и планове на Балкану. Питање уједињења Србије и Црне Горе интересовало је савезнике, а са друге стране забрињавало је аустроугарску и италијанску дипломатију. Сам краљ Никола јавно је био за уједињење, а у стварности бојао се тог чина стрепећи за себе и династију. Током јулске кризе, док је краљ Никола показивао намеру да уђе у рат, савезничке владе показале су узнемиреност и равнодушност према Црној Гори. Једино је Русија захтевала да се обезбеди сарадња између Црне Горе и Србије.

У поглављима о финансијама и снабдевању 1914-1916. године пажња

аутора усмерена је на државне слабости Црне Горе (финансије, војска, двор) и неповерењу савезника у краља Николу када је додељивање новца у питању. Сматрали су да ће краљ Никола по добијању финансијске помоћи, спроводити личну политику, а ту су се подразумевале и територијалне претензије ка северној Албанији и Скадру. Француска је показивала спремност да прихвати тај кораак сматрајући да ће заузимање Скадра решити питање снабдевања храном. Велика Британија и Италија сматрале су то као непријатељски чин. Земља се нашла у блокади па је достава робе и хране била немогућа.

На претходна поглавља надовезују се и она која говоре о војној сарадњи, територијалним претензијама и северној Албанији и Скадру до 1916. године. Савезници су појачали притисак на краља Николу који настоји да замишљену политику спроведе до краја. Он није био спреман да црногорску војску потчини српској Врховној команди, иако су савезници настојали да учврсте српско-црногорско заједништво. Улазак Италије у рат дао је краљу Николи нове наде, да ће Италија подржати његове територијалне претензије и одвајање од Србије.

Међутим, после заузећа Скадра, на захтев Италије Црној Гори је наметнута блокада. Подељеност савезника по питању активног кажњавања Црне Горе била је несумњива.

Савезничке владе су својим држањем убрзале пораз Црне Горе, што је Д. Живојиновић приказао у поглављима "Тајни уговор" и "Капитулација". Прве вести о тајним разговорима Црне Горе и Аустро-Угарске шириле су италијанске дипломате на Цетињу, а британска дипломатија је подржала те тврдње. Ове игре савезника допринеле су нестанку Црне Горе као независне државе (18. 01. 1916). Аутор је затим приказао муке кроз које је прошла краљевска породица од дана напуштања земље па до краја рата. Два поглавља су посвећена иницијативама краља Николе и црногорске владе у избеглиштву на томе да убеди савезнике да обнове црногорску војску, упуте храну, обезбеде средства за пружање помоћи интернираним заробљеницима, удовицама и деци без родитеља. У том циљу краљ и Влада морали су да моле и траже помоћ на свим странама. То је било понижавање које им је тешко падало. Њихови противници, укључујући и савезнике, користили су Владине активности да је оптуже за најчешће неосновано, разне малверзације.

Поглавља о обнови црногорске војске и територијалним претензијама у периоду 1916-1918. године указују на велику несразмеру жеља и могућности, или боље речено немогућности краља Николе и Владе. Краљ је имао на уму територијално проширење Црне Горе

после рата, што представља врхунац цинизма ако се има на уму капитулација и преговори са непријатељем. Обраћајући се час једном, час другом савезнику, био је уверен да ће изазвати неспоразуме међу њима и тако остварити своје циљеве. Последња два поглавља (Уједињење Црне Горе и Примирје и крај рата) приказују краља Николу као дављеника који се за сламку хвата. Пошто није успео да обезбеди новац и материјална средства, обнови војску, остало му је да последњу снагу уложи у очување своје земље. Ни на том плану није успео, јер су савезници већ одлучили да подстичу уједињење Црне Горе и Србије. У томе је предњачила Велика Британија, чији је краљ Џорџ V изјавио да је Црна Гора била исувише мала да би опстала као независна држава. Краљ Никола је као највеће кривце за свој неуспех сматрао Италију и Француску.

Монографија Д. Живојиновића представља још један значајан допринос историјској науци и бољем познавању догађаја везаних за I светски рат. Познавалац историјских извора, посебно архивске грађе страних архива, аутор је написао рад који осветљава односе између великих сила и њихову "балканску" политику. Веома детаљно је расветљена судбина и улога црногорског краља Николе I Петровића у периоду од 1914. до 1918. године. Рад је писан јасним и приступачним стилем па је читљив и разумљив не само стручној јавности, већ и обичној читалачкој публици.